

(המשך מעמוד 30)

לא התכוון לכך שישאל תזום פעולה להשגתה של מטרה זו. אלא הבחין בין מילחמה לשינוי גבולות ישראל ובין שאיפה לשינוי גבולות. לא היית מציע, ואני מתכוון להציע, לפלוש לגדה המערבית או לסיני או ללבנון כדי לקחת את הליטאני — שזו אולי המטרה הלאומית הגדולה ביותר, כי החיסרון של ישראל זה במים. לא בארמה."

מילים אלה, שנאמרו תשע שנים לפני מלחמת ששת הימים, היו תוכנית להתפשטות מוזרחה וצפונית.

שנה לפני כן, ב-1957, כאשר נאלץ בן גוריון לבצע את הנסיגה בסיני, כתב פרס את אחד השירים שלו, שהסתיים במילים: "ארץ נרודי אכות / אנו מפנים אותך / אך לא מזו הלכנו".

התיכונן, לאר' לכל תחליף לשלום, יהיה משעשע וקוסם ככל שיהיה." פרס עצמו קובע, כמו כן, מה אמיתי ומה לא.

תחת שלום עם הערבים, עמד לנגד עיני פרס הפיתרון של בן גוריון: להתחבר עם מעצמה מערבית גדולה אחת. תחילה הייתה זאת צרפת, אחר כך גרמניה, ומאו ארצות הברית. אמר פרס באוקטובר 1965: "ישראל אינה טריטוריה אירופית מבחינה גיאוגרפית, אבל על קושי כזה ניתן להתגבר." לפני כן אמר: "ישראל אינה מדינה מיוחדת-יכונית, אלא מדינה יסתייכונית".

כשכבר כיהן פרס כשר הביטחון, אחרי מלחמת יום הכיפורים, בתקופה שבה הטיל על האלוף טל להכין תוכנית למלחמה חדשה, אמר פרס בישיבה עם יצחק רבין וישראל גלילי: "אם תהיה מלחמה, ואשף ינהל אותה, הרכה ערכים יכרוח מהגדה ועוד. אם הם יכרוח ותהיה עליה מרוסיה, התמונה תשתנה."

חיללים צרפתיים: ראשי ממשלות ישראל וצרכת בעת ביקורו של פרס בפאריס

הניסוח עדין יותר, אך הרברים רומים מאוד לחזונו של אריאל שרון.

הכמיהה למימי הליטאני, שאותה ביטא ב-1958, מעניקה משמעות שונה לגמרי לתמונתו בפלישה של בן גוריון ללבנון ב-1982. פרס ורבין תמכו בה במה מלא. הוויכוח על 45 הקילומטרים אינו ממשעשע: כך וכך היה נשאר הליטאני בתחום הכיבוש הישראלי.

היה זה פרס, כשר הביטחון, שהמציא את סעד חדאר, את הרעיון של צבא שכיכים נוצרי, שישרת את ישראל בדרום-לבנון, ואת "הגדר הטובה" שסיפתה את דרום-לבנון לישראל. 20 שנה לפני כן ריכזו בן גוריון היין על הצורך למצוא, רכיסון נוצרי" שיקים בלבנון מישטר פריישראל.

בכל התקופות רחה פרס מכל וכל משאדמתן עם אשף, יהיה הגרון שלו כאשר יהיה, על רקע זה מעניין העימות בינו ובין הדיד עיצאם סרטאורי, מנהיג מחנה השלום בתוך אשף.

עימות עם סרטאורי

סרטאורי בא לכנס האינטרנציונל הסוציאליסטי בפורטוגל באפריל 1983, כאורחם של ולי בראנר וברונו קרייסקי. האינטרנציונל היה אז חשוב לפרס יותר מתמיד, כי כמנהיג האופוזיציה היה זקוק ליוקרה הכרוכה בהופעה בפורום בינלאומי מכובד כזה, אך כאשר ביקשו בראנר וקרייסקי לאפשר לסרטאורי לנאום בכנס, כמשקף מטעם אשף, התנגד פרס בחריפות. הוא הסביר לעמיתיו כי הדבר יפגע בסיכויי המערך לחזור לשליטון בכחירות הבאות.

הוא סירב להיענות להצעתם להיפגש עם סרטאורי בחשאי — גם אחרי שסרטאורי העביר לו בכתב תזכיר על דיעותיו, ודיבר במפורש על הכרה בישראל ושליטה עליהם.

כאשר נרצח סרטאורי בטרקלין המלון שבו התקיים הכנס, היה פרס הראשון שמיהר להספיד אותו כמלים חמות. אחרי מעשה הסביר פרס את התנהגותו בצורה מחוכמת. "אמתי להם (לבראנר ולחבריו) מה אתם רוצים, אם אפגש עם סרטאורי, ירצחו אותו. רציתי לשמור על חיי".

השנה לא עמד פרס בשום מובחן. הוזמן של הליכוד שטר אותו מכל צורך לקבל החלטה — ולפי כל הסימנים, היה זה מצב נרח לו מאור. אמנם, הוא אמר שחוסר-תוזה ביא למלחמה, והאשים בכך את הערבים, אך אילו בערו הרבנים בעצמותיו, היה בוודאי מתנהג אחרת. הוא עצמו, כמו יצחק רבין, החל להתחרות עם אנשי הליכוד כרייורים על "בסיס המבחלים" בירדן, המסוכנים יותר מאשר הבסיסים שהיו בלבנון.

ב-1956 דיבר פרס על "בסיס הפידיאיון בסיני", וזאת היתה הכנה להתקפה על מצרים. ב-1982 הסכים לדיברו בגין ושרון על "תשתית המחבלים בלבנון", שהיה צורך להרוס אותה במלחמה, עד 45 קילומטרים.

הדיבורים על בסיסי-המחבלים בירדן, בסוף תשמ"ה, נשמעו כצלילים ראשונים של המלחמה הבאה — הפעם בירדן.

האר ואליוס

אימוביליות המחוללת של ממשלת-אחדות ככל ה שטחים, ובמיוחד בשטח המריני, היתה מלווה בשיתוק גמור של המחשבה והוויכוח — הן בצמרת המדינה, הן בצמרת מפלגת-העבודה.

מבחינה רעיונית, היה זה מידבר צחיח. שום צמח חדש לא נכט בו. לא התנהל ויכוח של ממש על שום נושא חשוב. הרכילות הפוליטית באה במקום הוויכוח המדיני, השמצות הדדיות במקום התנגחות של דיעות. אי אפשר היה לשחרר את העומד בראש מכל האחריות לכך.

פרס עצמו הוא וירטואוז ברכילות פוליטית. במסיבות פרטיות, בחוג מצומצם, מתגלה לפעמים צד זה של אישיותו. הוא מסוגל לתאר, למשל, ישיבת-ממשלה בימי גולדה מאיר, אחרי שיחה עם קיסנינג' — כשהוא מנתח איש אחרי איש, מגולדה ועד אבא אבן, על תנועותיו, שגינותיו, לבושו ומינהגיו בפרייפרטים, כל זה בהומור העוקצני של אדם היודע להסתכל, הרואה את הכל והמסוגל להביע זאת בצורה משעשעת ביותר. "ראקונטר" מושלם.

כמו בן גוריון, אוהב פרס להציג את עצמו כאינטלקטואל. בכך פיצה את עצמו על התרמית החבר'המנית של יריביו ומתחריו הצבריים — ריין ואלון, מולה כהן ורבין. הוא תיאר את עצמו כאדם הבולע ספרים בצורה אינסופית, כאיש שסבו טעו בו האבה עמוקה לשירה, שמילא כבר בילדותו מחברות ללא-ספור בשיירים. בדרך כלל זה עובר עם הגיל.

מזר יותר הצד האינטלקטואלי שלו. כאשר אדם קורא ספרים, הם מפרים את מחשבתו ואת סיגנונו. אצל אדם המרבה כליכך לנאום ולהתראיין, מוכרח הדבר להשתקף בדבריו. ואילו פרס הוא מרצה בלתי-אינטלקטואלי בהחלט. הוא מרבר לעניין, חוזר על הסיסמות השגורות, שום דבר מקורי אינו מבצבץ בין המליצות. אלה הם נאומים של פוליטיקאי מן המניין.

בראשיה-הממשלה, היו כל נאומיו וראיונותיו מכוונים לשיכוך ניגודים, לא להצגת אתגרים המעוררים התנגדות וויכוח, היו שקראו לו מור ואליוס, ושראו את עיקר הצלחתו בהעברת מסר של הרגעה.

האם היה זה המסר הנכון למדינה הנתונה במצב כזה? האם היתה ישראל זקוקה בשעה זו למנהיג בעל מסר הפוך, מתרה ומתריע, המצביע על הסכנה הנוראה שבאוברן ההודמנות לשלום ועל הסכנה החמורה עוד יותר של עליית הפאשיזם בישראל? אולי, אך דבר אחד ברור: שימעון פרס אינו איש כזה. שום דבר באופיו, בעברו, בדרכו לא הכשיר אותו לתפקיד זה הרוקא.

הלוך הלכו העצים...

שימעון פרס הוא פוליטיקאי כ"א הידיעה. יתכן שהוא כחיים — מאז היותו נער. גם כשהלך לעסוק בכיטחון, עשה זאת כפוליטיקאי, כשלב בקאריירה הפוליטית.

במסורת היהודית והעולמית יש דיעה קדומה נגד הפוליטיקאים, מאז שנכתב בספר שופטים הפרק הנהור על האלטר: "ויגידו ליותם, וילך ויעזבו בראש הירגוים, ויישא קולו ויקרא ויאמר להם: שימעו אלי, בעלי שכם, וישמע אליכם אלוהים.

הלוך הלכו העצים למשוח עליהם מלך... במשל יותם סיביר כל העצים הטובים לקבל על עצמם את המלכות. "החדלתי את מיתקי ואת תנוכתי הטובה, והלכתי לנוע על העצים" שואלת התאנה. "החדלתי את דישונה אשר בי יכבדו אלוהים ואנשים, והלכתי לנוע על העצים" שואל הוית. כך גם הגפן, ואילו האטר, שאין לו פרי ואין בו נוי, מוכן לקבל את התפקיד.

יותם, הבן שניצל מן השחיטה שערך אבימלך בשאר בני גידעון-ירובעל, המציא את המשל כדי לגנות את אחיו, הרודן, אך מאז משקף המשל את יחסם של מרביות לכל הפוליטיקאים המיקצועיים, בעיניהם אנשי חרוש, מרע, אמנות והגות תורמים לתכרה — ואילו הפוליטיקאי הוא טפיל, שאינו מייצר דבר.

דיעה קדומה ומתנשאת זו מתעלמת מעובדה משוטה אחת: מישהו מוכרח לנהל את החברה. זהו מיקצוע צבב מיקצוע, המחייב מיומנות והתמחות.

בחברה הדמוקרטית, המבוססת על מופלגות פוליטיות, נאלץ הפוליטיקאי המיקצועי לעבור, במפלגה גדולה, דרך ארוכה ומייגע, עד שהוא מגיע לעמדת-מפתח. דרכו מתחילה בסניף, שם עליו לקשור קשרים, לרכוש ידידים ובעלי-חנות, לארגן קבוצות, לחתור תחת יריביו. עליו לשמוע נאומים אינסופיים, בחלקם מפי נודניקים, רודפי-כבוד וסתם עוברי-כטל, שכל אחד מהם עומד על זכותו לנאום בציבור, אף שלרובם אין מה לחדש, שלא כמו במפלגות קטנות ורדיקליות, המושכות אליהן אנשים מקוריים, עצמאיים במחשבותיהם.

על הפוליטיקאי המבכש להצליח במפלגה גדולה להאזין לכל אלה, ולהשיב להם בנאומים משלו. אחרי שצבר די כוח כדי להשתלט על הסניף (או תנועת-הנוער, או תאחדסטודנטים, וכיוצא באלה) עולה הפוליטיקאי לשלב הבא, וכן הלאה, ממישור למישור גבוה יותר, מתפקיד לתפקיד, עד שהוא מגיע, אחרי עמל וייגע, לליגה הלאומית. זהו תהליך אכזרי של ברייה טבעית. הוא פולט כל אדם שאין לו סבלנות, אדם בעל ברק אינטלקטואלי, אדם שהוא נוד

בששת-הימים התגשמו כל החלומות האלה, חוץ מביבוש הליטאני. היה ברור כי פרס היה רחוק מן המחשבה שבדאי להחזיר שטחים אלה לאלתר, תמורת שלום. כמו אשכול ודיין, רגל בדיעה שבדאי להחזיק בשטחים אלה ככל שניתן — בניגוד גמור לבן גוריון מרחיק-הראות, שרצה להחזיר את כולם, מלבד ירושלים המיוחדת.

השקפת-העולם של פרס התגלתה בצורה הכרוה ביותר בימי ייסודת ופעולתה של רפ"י. כשהיה משוחרר מכל אחריות ביצועית ממלכתית, הרבה מן הדברים שאמר אז מעניקים משמעות למה שעשה — ולא עשה — בתשמ"ה.

המחשבה הבסיסית התבטאה בדברים שאמר בינואר 1966, כביטאון רפ"י, מבט חדש: "יש בארץ שתי אסכולות — הרומנטית, המאמינה שאם נבחר כזמירות הנכונות להשמיען באונו הערבים, יבוא השלום; והריאלית, הרואה בצער ובחומרה את האיבה הערבית, ומסיקה את הצורך בהרתעה של ממש".

בלשון אחרת: כל תוכנית-שלום היא בבחינת זמירות שאין בהן ממש, ואילו האיבה הערבית היא ניצחית, בבחינת נתון שאין לערער אותו, ושמולו צריכים להקים כוח צבאי מרתיע. את אותם הדברים אמר זאב זביטנסקי 40 שנה לפני כן, במאמרו. קיר הברזל."

האוכייה הגרעינית

איך לדרתיע? ב-1965 שם פרס את הדגש בגלוי על האופי ציה הגרעינית. כך, ב-20 באוגוסט: תשובתנו לחסני הייכל (ועיתונאי החצר של עבדאלנאצר), החרד מנשק הגרעיני של ישראל: פירו ממיכה חשוב יותר מפירו מנשק גרעיני. ומכאן: תהיה היברות עם הערבים רק אחרי שהאיזור יהיה רווי בנשק, גם נשק לא-קונבנציונלי."

באוקטובר 1965: "אנחנו נגד פירו (האיזור) מנשק גרעיני. וודי סיסמה תעמולתית, שמטרתה להזמין לחץ ופיקוח בינלאומי על ישראל. ושוב, כעבור חודש: ההנחה הערבית, שיש לנו נשק גרעיני, מעניקה לנו יתרון פסיכולוגי במאבק נגדם".

לפני קרוב ל-20 שנה אמר פרס ממשפט, שאותו יבול היה להשמיע גם השנה, באמתלה להיסול כל יוזמת-שלום: נאמר, הן לכל שלום אמיתי במיוחד